

Leo Trotskij: Socialismens framgångar och äventyrspolitikens faror

(december 1930)

Källa: *The Militant*, Vol. IV No. 6, 15 mars 1931, s 4.

Översättning från engelska, Göran Källqvist. Noter inom hakparenteser kommer från Trotskijs *Writings 1930-31*. Övriga noter är Trotskijs egna.

Innehållsförteckning

Massentusiasm under inbördeskriget.....	2
Hur den ekonomiska vändningen genomfördes.....	3
Stalins ”komma ikapp och gå förbi”.....	4
Har vi gått in i ”socialismens era”?.....	6
Fyra år eller fem?.....	7
Tidigare misstag och planens öde.....	8
Sovjetunionen och världsmarknaden.....	10
Slutsatser.....	13

Vi har alltid betonat den allmängiltiga och historiska betydelse som Sovjetunionens erfarenheter och ekonomiska framgångar har, och det vore en överflödigt upprepning från vår sida att här återigen understryka det. Ingenting visar idag den internationella socialdemokratins anmärkningsvärda förfall än dess öppet uttryckta önskan att få Sovjetunionen att återvända till den kapitalistiska vägen, och dess aktiva politiska solidaritet med de imperialistiska konspiratörerna och de borgerliga sabotörerna. Inget kännetecknar fegheten och uselheten hos det borgerliga samhällets härskare, inklusive socialdemokratin, mer än deras protester mot tvångsarbete i Sovjetunionen samtidigt som de nedärvda slavägarnas tjänsteman, MacDonald, med hjälp av Andra internationalen förtrycker tre miljoner människor i Indien och håller det hinduiska folket i kolonialt slaveri. Kan man ens för ett ögonblick jämföra ”koalitionens” eller den ”oppositionella” socialdemokratins tävlan med det gigantiska arbete som utförs av folket som väckts till nytt liv av oktoberrevolutionen.

Det är just därför vi marxister är förpliktade att speciellt kraftfullt och envist varna arbetarklassen i hela världen för de faror som tornar upp sig och hotar proletarietets diktatur, faror som är resultatet av den felaktiga politik som förs av ett ledarskap som har tappat förståndet.

Officiella ledare, pressen, ekonomerna – alla medger att arbetet med femårsplanen, som nu har blivit en fyraårsplan, genomförs ytterst intensivt. De administrativa metoderna med ”tävlan” visar att takten till stor del uppnås på bekostnad av nerver och muskler. Vi betvivlar inte för ett ögonblick

att vissa arbetarskikt, framförallt bland kommunisterna, bidrar till arbetet med verklig entusiasm, och att de breda arbetarmassorna då och då smittas av denna entusiasm. Men man måste vara helt okunnig om människans psykologi och till med fysiologi för att tro att det är möjligt med ”mass-entusiasm” för ett arbete som varar under flera år.

Massentusiasmen under inbördeskriget

Arbetet utförs idag med samma metoder som användes under inbördeskriget. Som bekant var våra erfarenheter och utrustning långtifrån optimala under kriget. Massorna kompenserade bristerna med sin överlägsenhet i antal, sin snabbhet, sin entusiasm. Men inte ens under kriget var entusiasmen allmänt utbredd, i synnerhet inte bland bönderna. De som undvek tjänstgöring och desertörerna spelade samma roll som fyllerister som ofta skolkar från arbetet, och ”flyktingar” som ständigt byter fabriker. Men under vissa perioder, under vitgardisternas angrepp, kastade sig inte bara arbetarna utan också bönderna ut i strid med en äkta revolutionär glöd. Det var så vi segrade.

Inbördeskriget varade i 3 år. Mot slutet av inbördeskriget hade påfrestningarna nått sin yttersta gräns. Vi avstod från ett andra polskt fälttåg, trots Rigafredens hårda villkor.¹ Bland bonde- och arbetarmassorna inleddes en djup reaktion mot de tre åren av spänningar och umbäranden under inbördeskriget. Bland bönderna ledde reaktionen till uppror som tog över en del av flottan och armén. I arbetarkretsar blev det strejker och så kallad ”maskning”. I partiet fick Arbetaroppositionen större inflytande.² Dess styrka var givetvis inte ledarnas halvsyndikalistiska naivitet – debatten rörde överhuvudtaget inte fackföreningarna, som de idiotiska officiella manualerna lär ut – utan i massornas protester mot de ständiga påfrestningarna, och i kraven på att få vila.

Under den berömda diskussionen 1920-1921 var det viktigaste argumentet mot dåtidens ”trotskister”, det argument som hade störst effekt på massorna, följande: ”De vill genomföra det ekonomiska uppbyggnadsarbetet med samma metoder som används för att föra krig.”³

Det är i denna atmosfär av reaktion mot perioden av inbördeskrig och krigskommunism som den ekonomiska filosofin hos den stalinistiska fraktionens nuvarande majoritet tog form: ”Sakta men säkert.” Reträtten inför den privata bondeekonomin, föraktet mot planeringsmetoder, försvaret av minsta möjliga takt, likgiltigheten mot världsrevolutionen – allt detta utgjorde stalinismens väsen

1 [I mars 1920 invaderade Polen Ukraina. Röda arméns motoffensiv nådde Warszawas utkanter, då den slutgiltigt slogs tillbaka. Därpå följde en debatt i politbyrån huruvida man skulle fortsätta kriget – inleda ett andra polskt fälttåg – eller acceptera de hårda fredsvillkoren. Rigafreden, som gav Polen stora delar av Belarus och Ukraina, undertecknades 1921.]

2 [Arbetaroppositionen var en halvsyndikalistisk, ultravänsteristisk grupp i det ryska kommunistpartiet i början av 1920-talet, medan Lenin fortfarande var aktiv. Bland dess ledare fanns den första sovjetiska arbetskommissarien, A G Sjljapnikov, och den första kvinnliga ambassadören, Alexandra Kollontaj. En del av dess ledare anslöt sig 1926 till den Förenade oppositionen och uteslöts och landsförvisades 1927.]

3 *Utan den Nya ekonomiska politiken*, det vill säga utan att införa privata intressen på basis av marknaden, fanns det under de förhållanden som rådde med mycket svaga produktivkrafter, eller snarare misär, i själva verket inte och kunde det inte finnas några andra metoder än krigskommunismens metoder. Innan NEP antogs gled diskussionen alltid runt frågan. Övergången till NEP gjorde att själva ämnet för diskussionen försvann. Bara Zinovjev och i viss mån Tomskij fortsatte att upprepa haranger om fackföreningsfrågans ABC, utan att någonsin ha förstått vad det hela handlade om. [Den berömda diskussionen 1920-1921 kallas vanligtvis fackföreningsdiskussionen, och rörde fackföreningarnas funktion. Trotskij hävdade att fackföreningarna under krigskommunismens förhållande borde knytas till staten och partiadministrationen för att mobilisera arbetskraften och ge produktionsprocessen nytt liv. Lenin motsatte sig detta och menade att fackföreningarna måste förbli oberoende organisationer för att försvara arbetarnas intressen, även om arbetsgivaren nu var staten.]

under perioden 1923-1928. Men omständigheterna förvandlade de välbärgade mellanbönderna – denna politikens stöd och hopp – till rika bönder (kulaker), som tog strypgrepp om proletariats diktatur, vars industriella bas visade sig vara fruktansvärt underutvecklad. Perioden av övermod och överdrifter ersattes av en period av panik och jäktande. Parollen som utfärdades var: ”Gå ikapp och förbi på kortast möjliga tid.” Stalin-Krzejzjanovskijs minimala femårsplan från den femtonde kongressen ersattes av en ny femårsplan, vars huvuddelar lånades från oppositionens plattform. Det var detta som avgjorde karaktären på Rakovskijs och andras deklaration till den sextonde kongressen: ni har antagit en plan som kan bli ett mycket viktigt steg på den rätta vägen, och vi är beredda att erbjuda er ett ytterst lojalt samarbete men utan att ge upp våra idéer och reservera oss rätten att försvara dem i alla de omtvistade frågorna.

När oppositionen först försvarade själva behovet att utarbeta en femårsplan, och därefter försvarade en viss takt (verkligheten visade att den takt vi föreslog ingalunda var en illusion, som politbyråns *samtliga* medlemmar *utan undantag* hävdade vid den tiden),⁴ – när oppositionen med andra ord kämpade mot linjen 1923-1928 och för en påskyndad industrialisering och kollektivisering, så betraktade den inte femårsplanen som en dogm utan som en genomförbar hypotes. Den kollektiva granskningen av planen måste ske under arbetets gång; bland beståndsdelarna i denna granskning finns inte bara den socialistiska bokföringens siffror, utan också arbetarnas muskler och nerver och böndernas politiska uppfattningar. Partiet måste ta hänsyn till allt detta, undersöka det, bekräfta det, sammanfatta det och generalisera det.

Hur den ekonomiska vändningen genomfördes

I praktiken ägde den ekonomiska svängen till industrialisering och kollektivisering rum under administrationens panikartade piskslag. Paniken rasar fortfarande. Det räcker att titta på förstasidorna i dagens sovjetiska press: där anpassas paroller, formuleringar och appeller fullständigt till inbördeskriget: front, mobilisering, genombrott, kavalleri, etc.... Det hela är ibland kryddat med sportig snobbighet: start, mål, etc. Vad allt detta måste äckla de seriösa arbetarna och uppröra alla! Under inbördeskrigets förfärliga förhållanden införde vi, inte utan tvekan, Röda fanans order som en provisorisk åtgärd (till en början var Lenin mot den, och accepterade den först senare som en tillfällig åtgärd), men idag, under revolutionens trettonde år, finns det fyra eller hur många ordrar det nu är. Ännu viktigare är dock införandet av en oavbruten arbetsvecka, att arbetare knyts till företagen, att arbetsintensiteten har ökat enormt. Att dessa exceptionella åtgärder har kunnat genomföras beror på att förtruppen tänker sig att de är av tillfällig karaktär, nära förknippade med tanken på en femårsplan. Precis som arbetarna och bönderna under inbördeskriget använde alla sina krafter för att krossa fienden och garantera sig rätten att arbeta och vila, så räknar arbetarklassens förtrupp idag på allvar med att ”gå ikapp och förbi” de utvecklade kapitalistiska länderna och på så sätt skydda sig mot ekonomiska och militära faror. För massorna har tanken på femårsplanen teoretiskt, politiskt och psykologiskt blivit frågan om att bygga en befäst mur runt socialismen i ett land. Arbetarna anser att detta är det enda som kan rättfärdiga de enorma påfrestningar som partiapparaten påtvingar dem.

På revolutionens 12-årsdag skrev Stalin, angående femårsplanens utsikter: ”Det återstår att se vilka

4 [Medlemmarna i politbyrån som valdes efter den sextonde kongressen i juli 1930 var Stalin, Kaganovitj, Kalinin, Kirov, Kosior, Kujbysjev, Molotov, Rudzutak, Rykov och Vorosjilov. I december avsattes Rykov och ersattes av Ordzjonikidze.]

länder som ska räknas bland de mest underutvecklade och vilka som är bland de mest utvecklade.” Sådana uttalanden och andra ännu mer kategoriska uttalanden publicerades och trycktes i det oändliga. De satte tonen för allt arbete med femårsplanen. Dessa frågor ställdes inför massorna på ett sätt som innehöll halvt medvetna och halvt omedvetna element av falskhet från byråkratins sida, som vill få massorna att tro att genomförandet av femårsplanen kommer att placera Sovjetunionen före den kapitalistiska världen. Apparaten Kautsky – Varga – anser ju att teorin om socialism i ett land är absurd, men ändå nödvändig för att uppmuntra arbetarna: ett prästernas bedrägeri för att rädda själen.

Stalins ”komma ikapp och gå förbi”

Till sin rapport till den sextonde kongressen beställde Stalin bland annat statistik för att bevisa att Sovjetunionen i slutet av femårsplanen ”kommer att komma ikapp och gå förbi” den kapitalistiska världen. Spåren från denna beställning återfinns i Stalins tal. När rapportören kom till rapportens huvudpunkt om förhållandena mellan den sovjetiska ekonomin och världsekonomin begränsade han sig oväntat till följande mening: ”Avseende vår industris utvecklingsnivå ligger vi oerhört långt efter de utvecklade kapitalistiska länderna.” Och tillade genast: ”Endast en påskyndad takt under utvecklingen av vår industri kommer att tillåta oss att komma ikapp och tekniskt och ekonomiskt gå förbi de utvecklade kapitalistiska länderna.” Det är okänt om detta handlar om en enda femårsplan eller en rad femårsplaner!

Med sina basala teorier blev Stalin helt enkelt skrämdd av den oväntade information som han själv hade försett sig med, och istället för att presentera exakta data om vårt underutvecklade tillstånd inför partiet och visa den verkliga omfattningen på uppgiften att ”komma ikapp och gå förbi”, begränsade sig Stalin till att smuggla in en liten fras om ”vår fruktansvärda underutveckling” (för att använda om han skulle behöva ett rättfärdigande: däri ligger hela hans politiska konst). Vad gäller masspropagandan, så fortsätter den i en anda av bluff och bedrägeri.

Men det handlar inte bara om Sovjetunionen. De officiella organen för Kominterns alla partier upprepar fortfarande att Sovjetunionen kommer att stå först i ledet av industriländer efter att femårsplanen har slutförts. Om det stämmer, skulle socialismens problem därmed vara lösta på global nivå. Efter att ha kommit ikapp de utvecklade länderna skulle Sovjetunionen med sin befolkning på 160 miljoner invånare, med sin enorma yta och sina rikedomar, redan under loppet av den andra femårsplanen, det vill säga om tre eller fyra år, få en mycket starkare maktposition i förhållande till resten av den kapitalistiska världen än vad USA åtnjuter idag. Det internationella proletariats erfarenheter skulle övertyga det att socialismen i ett av de mest underutvecklade länderna på några få år har skapat en levnadsstandard för folket som är ojämförligt högre än standarden i de utvecklade kapitalistiska länderna. Borgarklassen skulle inte ens för en enda dag kunna stå emot arbetarmassornas framstöt. En sådan väg för att avskaffa kapitalismen skulle vara den enklaste, mest ekonomiska, mest ”humana” och säkraste ... om den bara vore riktig. I verkligheten är den endast en fantasi.

Femårsplanen började genomföras 1928-1929, på en nivå som låg mycket nära den i förkrigstidens Ryssland, det vill säga på en nivå av fattigdom och barbari. Under åren 1924-1930 uppnåddes enorm framgångar. Men utifrån produktivkrafternas synvinkel befinner sig Sovjetunionen än idag, på femårsplanens tredje år, mycket närmare det tsaristiska Ryssland än de utvecklade kapitalistiska

länderna. Här är några fakta och siffror.

Fyra femtedelar av vår produktiva befolkning är indragen i jordbruket. I USA går det för varje person som är indragen i jordbruk 2,7 som är indragna i industrin.

Vårt industriarbete är fem gånger produktivare än jordbruksarbetet. I USA är jordbruksarbetet dubbelt så produktivt som vårt och industriarbetet 3,5 gånger så produktivt. Nettoproduktionen per person i USA är nästan 10 gånger högre än hos oss.

I USA beräknas effekten hos de primära mekaniska installationerna inom industrin vara 35,8 miljoner hästkrafter. I Sovjetunionen är den 4,6 miljoner, det vill säga knappt en tiondel så mycket. Om en hästkraft motsvarar 10 mäns kraft, så kan man säga att det i USA arbetar tre stålslavar för varje invånare, medan det i Sovjetunionen bara är en stålslav på var tredje invånare. Om vi inte bara räknar med den mekaniska effekten inom industrin, utan också inom transporter och jordbruk, så skulle jämförelsen vara ännu mer ogynnsam för oss. Ändå är mekanisk effekt den säkraste måttstocken på människans makt över naturen.

Om hela det elektrifieringsprogram som har planerats blir förverkligat, kommer Sovjetunionen i slutet av femårsplanen att förfoga över en fjärdedel av Amerikas elkraft, en sjättedel om vi tar hänsyn till befolkningsskillnaderna, och en ännu mindre del om skillnaden i yta beaktas. Och denna siffra förutsätter att den sovjetiska planen förverkligas fullständigt och att USA inte går framåt ett enda steg.

1928 producerade USA 38 miljoner ton tackjärn, Tyskland – 12 miljoner ton, Sovjetunionen – 3,33 ton. Stål: USA – 52 miljoner ton, Tyskland 14 miljoner, Sovjetunionen 4 miljoner. Under femårsplanens första år motsvarade vår metallproduktion USA:s produktion 1880. För bara ett halvt sekel sedan producerade USA 4,3 miljoner ton metall, med en befolkning på ungefär en tredjedel av Sovjetunionens nuvarande befolkning. 1929 producerade Sovjetunionen cirka 5 miljoner ton råmetall. Det betyder att varje medborgare i Sovjetrepubliken idag har tillgång till tre gånger mindre metall än vad en medborgare i USA hade för ett halvt sekel sedan.

Den nuvarande metallproduktionen i USA är 28% högre än jordbruksproduktionen; hos oss är den knappt en åttondel av jordbruksproduktionen. I slutet av femårsplanen bör detta förhållande uppgå till 1;8. Metallindustrins betydelse för industrialiseringen, liksom för kollektiviseringen av jordbruksekonomin, kräver inga förklaringar.

När femårsplanen avslutas kommer kolkonsumtionen per invånare i Sovjetunionen att vara en åttondel av den i USA. Den sovjetiska oljeproduktionen är 7% av världsproduktionen, USA producerar 68% av den, alltså tio gånger mer.

Mer gynnsamma förhållanden existerar inom textilindustrin, men även här är skillnaden till vår nackdel enorm: USA har 22,3% av vävmaskinerna, England – 34,8%, Sovjetunionen – 4,2%. Dessa siffror blir ännu mer slående om man tillämpar antalet vävmaskiner på befolkningssiffrorna.

Femårsplanen kommer att utvidga det sovjetiska järnvägssystemet med 18.000-20.000 km, och kommer således att nå 80.000 km, gentemot de amerikanska järnvägarnas 400.000 km. USA har 51,5 km järnväg per 100 kvadratkilometer yta. Belgien har 370 km, Sovjetunionens europeiska del har 13,7 km och den asiatiska delen 1 km.

Handelsflottans siffror är ännu mindre gynnsamma. Englands andel av världens handelsflotta är 30%, USA:s andel är 22,5% och Sovjetunionens – 0,5%.

1927 hade USA nästan 30% av världens alla bilar, medan Sovjetunionens andel inte ens kan räknas i tiondels procent. I slutet av femårsplanen ska landet ha 158.000 bilar. Det betyder en maskin per drygt 1.000 personer (idag är det en maskin per 7.000 personer). Enligt Ossinskij⁵ ska vi i slutet av femårsplanen ”med lätthet överträffa Polen” (om de blir kvar på den nuvarande nivån).

Guldreserverna i de viktigaste länderna: i USA – 36,2 % av världens guld, i Frankrike – 11 %, hos de tio viktigaste kapitalistiska länderna tillsammans – 83 %. Hela övriga världen, inklusive Sovjetunionen – mindre än 17 %.

Inom tidnings- och förlagsbranschen har man uppnått betydande framsteg jämfört med situationen före revolutionen. Men just här är eftersläpningen särskilt stor. Vår pappersförbrukning ligger på cirka 3, 5 kg per capita, medan den till och med i de mest eftersatta europeiska länderna är betydligt högre: 6–7 kg i Jugoslavien, Bulgarien, Spanien, Ungern, Polen osv. I USA förbrukas 80 kg papper per capita, dvs. 23 gånger mer än i Sovjetunionen. Generellt sett överstiger pappersförbrukningen per capita i de ledande kapitalistiska länderna flera tiotals gånger inte bara de nuvarande förbrukningsnormerna hos oss, utan även de normer som planerats till slutet av femårsplanen. Följaktligen är uppgiften, även inom denna lätta industrigren, som är mer tillgänglig och samtidigt ytterst viktig inte bara ekonomiskt utan även politiskt och kulturellt, inte alls så enkel att lösa som skrikhalsar och skrytmästare framställer saken.

En felaktig teori leder otvivelaktigt till politiska misstag. Från den felaktiga teorin om ”socialism i ett land” härrör inte bara en förvrängd övergripande framtidsbild, utan också en brottslig tendens att försköna den nuvarande sovjetiska verkligheten.

Har vi gått in i ”socialismens era”?

I alla tal och artiklar karakteriseras femårsplanens andra år så här: ”Landets nationella ekonomi har gått in i socialismens era”. Socialismen förkunnas redan vara förverkligad ”i sina grunder”. Alla vet att socialistisk produktion, om än bara i ”sin grund”, är en produktion som tillfredsställer människans direkta behov. Men i vårt land, med vår fruktansvärda varubrist, växte den tunga industrin förra året med 28,1% medan den lätta industrin bara växte med 13,1%, och därmed hindrade det grundläggande programmet. Även om man skulle medge att de uppnådda proportionerna är helt korrekta – vilket inte är fallet – visar det sig ändå att befolkningen i Sovjetunionen, för en sorts ”*primitiv socialistisk ackumulations*” intressen tvingas dra åt svångremmen mer och mer. Men just detta visar att socialismen är omöjlig med en låg produktionsnivå, och att det bara är möjligt med förberedande steg i riktning mot socialismen.

Är det inte fruktansvärt: landet kommer inte ur varubrist, dagliga svårigheter att försörja sig, barnen saknar mjölk – och de officiella småborgarna förkunnar: ”*Landet har gått in i socialismens era.*” Kan socialismen misskrediteras på ett mer bedrägligt sätt.

Trots alla ekonomiska framgångar inom industrin och jordbruksekonomin utgör spannmålsinköpen idag mer en ”*politisk kampanj*” än en ekonomisk operation, med andra ord förverkligas det med

5 V V Ossinskij (1887-1938) var fram till 1923 ledare för oppositionsgruppen Demokratisk centralism, därefter medlem i vänsteroppositionen i några år, och slutligen anhängare till högeroppositionen.

hjälp av statligt tvång. Under epigonernas styre förstördes varje innebörd i ordet ”*smytjka*” (alliansen med bönderna), men de glömde att ge det den enda riktiga innebörden, som består av att skapa ekonomiska förhållanden mellan stad och landsbygd som gör det möjligt för landsbygden att, frivilligt och med allt större intresse, byta sina produkter mot industriprodukter. Således består en framgång för alliansen med bönderna av minskade ”politiska” metoder för inköp, det vill säga minskat våld. Och det går bara att uppnå genom att man sluter saxskänklarna mellan industri- och jordbrukspriserna. Men 13 år efter oktoberrevolutionen har Stalin försäkrat att saxskänklarna bara är ”borgerliga fördomar”. Med andra ord medgav han att saxskänklarna vidgas istället för att stängas. Det är inte överraskande att själva ordet ”*smytjka*” har försvunnit ur den officiella ordboken.

En tjänsteman som sköter spannmålsinköpen, och förklarar att inköpen gick så sakta på grund av de lokala myndigheternas otillräckliga påtryckningar på kulakerna, gör följande reflektion:

Kulakernas uträkningar och manövrar är inte alls komplicerade. Om de beskattas på tre ton kan de gottgöra dem med böter på 400 rubel. Det räcker att de säljer ett halvt ton på svarta marknaden för att med råge täcka böterna och på så sätt själva behålla 2½ ton.

Denna slående beräkning betyder att priset på spannmål på den svarta marknaden är minst 6 gånger högre än det statliga priset, kanske till och med 8 eller 10 gånger högre, eftersom vi inte vet vad ”med råge” innebär. På detta sätt genomborrar saxskänklarna, som för Stalin bara är borgerliga fördomar, *Pravdas* sidor och visar sina två spetsar.

Upplysningar om spannmålsinköpens framsteg presenteras dagligen i *Pravda* under mottot: ”Kampen för spannmål är kampen för socialism.” Men när Lenin använde dessa ord var han långt ifrån att tro att landet hade ”gått in i” socialismens era. Det faktum att man tvingas kämpa – ja, *kämpa!* – om spannmål, ja spannmål, visar att landet fortfarande har extremt lång väg kvar till den socialistiska regimen.

Man kan inte trampa på teorins elementära grundvalar ostraffat. Man kan inte begränsa sig till socialistiska produktionsförhållanden – förhållanden som är omogna, elementära, och inom jordbruket utomordentligt sköra och motstridiga – och göra samhällsutvecklingens viktigaste faktor – produktivkrafterna – till en abstraktion. De samhällliga förhållandena själva får, eller kan få, ett väsentligt annorlunda socialt innehåll beroende på den tekniska nivån. Sovjetiska sociala förhållanden på basis av amerikansk produktion – det är redan socialism, åtminstone dess första stadium. Sovjetiska lantbruk på basis av rysk teknik – är bara de första stegen under kampen för socialismen.

Om man tar nivån på dagens liv i Sovjetunionen, de arbetande massornas dagliga liv, följaktligen deras kulturella nivå och antalet analfabeter – och om man inte ljuger, inte bedrar och lurar sig själv och andra, om man inte ger sig hän åt den byråkratiska demagogins fördärv – då måste man ärligt erkänna att arvet efter det borgerliga och tsaristiska Ryssland utgör 95% av det dagliga livet, av moralen och vanorna hos den sovjetiska befolkningens överväldigande majoritet, medan elementen av socialism bara utgör 5%. Och det står på intet sätt i motsättning till proletariats diktatur, sovjetregimen och de enorma framgångarna inom ekonomin. Allt det är byggnadsställningar kring den framtida byggnaden, eller snarare runt byggnadens hörn. Att säga till de arbetare som klättrar uppför dessa byggnadsställningar med tegel och cement, och som ofta är halvhungriga och riskerar dödliga olyckor, att säga till dem att de redan kan flytta in i huset – ”*vi har gått in i socialismens era*” – är

att håna arbetarna och socialismen.

Fyra år eller fem?

Vi är bestämt emot den lätthet med vilken den oprövade femårsplanen har förvandlats till en fyraårsplan. Vad säger fakta i detta avseende?

De officiella siffrorna för industriproduktionens tillväxt visar att den under det andra året ökade till 24,2%. Den tillväxt som hade avsatts för femårsplanens andra år (21,5%) överskreds således med 2,7%, men ligger nästan 6% efter fyraårsplanen. Om man tar hänsyn till att det är en avsevärd eftersläpning avseende kvalitet och försäljningspris, och att den bokförda siffran på 24,2% har uppnåtts med tvång, så är det uppenbart att det andra året i själva verket utvecklades i enlighet med femårsplanen och ingalunda i linje med fyraårsplanens takt.

Inom området *infrastrukturbyggande*, har målen för 1929-1930 inte uppfyllts: nästan 20% saknas. Den största eftersläpningen visar sig vid bygget av nya jättelika metallfabriker, vid produktion av koks och baskemikalier och vid elkonstruktion, dvs. på de områden som utgör grunden för all industrialisering. Samtidigt har det, istället för den planerade *minskning av byggkostnaderna* med 14% som föreskrevs i planen, bara skett en sänkning på 4%. Det behövs inga kommentarer, utan det är uppenbart vad dessa med möda framtagna bokföringsmässiga 4 % innebär: låt oss vara tack-samma för att byggkostnaderna inte har ökat. Planens sammanlagda eftersläpning kommer således att vara mer än 30%, och inte 20%. Detta är det arv som det tredje året får inom området för anläggningsbyggande.

”Bortfallen” i planen får inte fyllas på den lätta industrins bekostnad, vilket i viss mån var vanligt under de två första åren, eftersom den viktigaste eftersläpningen i planen observeras just inom området för produktion av färdiga produkter. Enligt femårsplanen skulle den lätta industrin ha vuxit med 18% under 1929-1930, och enligt fyraårsplanen med 23%. I själva verket ökade den bara med 11% (enligt andra data med 13%). Men bristen på varor kräver extraordinära ansträngningar på den lätta industrins område.

Det har sagts att en av de specifika uppgifterna för det extra kvartal⁶ som har förts in mellan det andra och ”tredje” året var att ”med alla medel stabilisera valutacirkulationen och hela finanssystemet”. Därmed erkänns det för första gången officiellt att finanssystemet har skakats om på grund av att femårsplanens första två år har letts på ett empiriskt och planlöst sätt. Penninginflation innebär bara att de första två åren har tagit ett icke bestyrkt lån på framtidens bekostnad, och att detta lån måste betalas tillbaka under de kommande åren. Uppmaningen att stabilisera valuta-cirkulationen visar att *tjervonetsen*,* trots att ”vi har gått in i socialismens era” inte kan avskaffas utan istället måste ställas på fötter. Vad gäller teorin så vänds den här helt enkelt upp och ner.

Tidigare misstag och planens öde

Alla misstag, felaktiga beräkningar, svängningar, obalanser, bortfall, vändningar och förvirring i centristernas ekonomiska ledning sammanfattas i *tjervonetsens* sjukliga tillstånd. Den sjuka *tjervonetsen* utgör ett arv från femårsplanens första två år. Det blir ingen lätt uppgift att övervinna

⁶ I år har slutet på det ekonomiska året flyttats från oktober till januari – vilket lägger till ett extra kvartal.

* Tjervonets – namn på den sovjetiska valutan i början av 1920-talet – öa.

inflationens tröghet. Det vittnar genomförandet av finansplanen under det extra kvartalets extra månad om. Men vi får framförallt inte glömma att en lyckad stabilisering av *tjervonetsen* (som är helt outhärligt) innehåller frön till en lika stor deflationskris inom industrin och i ekonomin i sin helhet. Obestyrkta och i synnerhet hemliga lån som tas på framtidens bekostnad blir aldrig ostraffade.

Vad gäller industriproduktionens övergripande tillväxt under de senaste två åren så är siffran 52% mot 47,5% enligt femårsplanen, det vill säga ett bokföringsmässigt överskott på bara 4,5%. Om vi tar hänsyn till eftersläpningen kvalitetsmässigt, så kan vi med säkerhet säga att vi under de första två åren i bästa fall har närmat oss planens mål, och det bara ”i stort”, det vill säga om vi bara betraktar en rad interna obalanser på ett abstrakt sätt.

Den karakterisering vi har gjort av det tunga arvet från femårsplanens första två år minskar inte på minsta sätt betydelsen av de framgångar som har uppnåtts. Dessa framgångars historiska betydelse är enorm, än mer eftersom de uppnåddes trots ledarskapets oavbrutna misstag. Samtidigt rättfärdigar de faktiska framstegen inte det lättsinniga hoppet från fem till fyra år, och de ger dessutom inte ens några garantier för att den förutsedda femårsplanen kan genomföras, eftersom de två första årens obalanser och ”bortfall” måste betalas under de tre kommande åren. Ju mindre ledarskapet visar sig förmöget till förutseende, att lyssna på varningar, desto tyngre kommer skulden att bli.

Den ekonomiska ledningens viktigaste uppgift är att bekräfta femårsplanens utveckling, hålla ögonen på vissa branscher och hålla andra i styr – inte på basis av förhandssiffror som oundvikligen är inexakta och villkorliga, utan på grundval av en noggrann studie av erfarenheterna. Men just denna uppgift förutsätter demokrati i partiet, i fackföreningarna och i sovjeterna. Det socialistiskt uppbyggets utveckling hindras av den löjliga och på samma gång ohyggliga principen om det ”allmänna” ledarskapets ofelbarhet, som i verkligheten bara är motsägelser och en allmän fara.

Den 27 oktober tvingas *Pravda* själv observera:

Vi upplever svårigheter i livsmedelsförsörjningen och industriella konsumtionsvaror.

Vi upplever fortfarande en stor brist på metall, kol, elektrisk energi och byggmaterial för att fullständigt upprätthålla den antagna takten i det socialistiska uppbyggnadsarbetet.

Transporterna av industri- och jordbruksprodukter sköts långtifrån tillfredsställande av vår transporttjänst.

Den nationella ekonomin upplever en akut brist på arbetskraft och kvalificerade specialister.

Följer inte härav att övergången från fem till fyra år var en uppenbart äventyrspolitisk åtgärd? För alla utom *Pravda*.

Att de stora byggnadsprojekten inte genomfördes 1929-1930 [skriver *Pravda*] trots frånvaron av objektiva orsaker, blev en förevändning för kulakernas agenter i partiet – högeropportunisterna – att yla högt om den outhärdliga takt som partiet antagit. (30 november 1930)

På detta sätt röjer stalinisterna bättre än någon annan vägen för högerflygeln genom att inskränka sina meningsmotsättningar med den till dilemman: fyra eller fem år? Men denna fråga går inte att avgöra på något ”principiellt” sätt, utan bara empiriskt. Det är svårt att hitta två tydliga linjer i denna dispyt om 12 månader. Ändå ger det byråkratiska sättet att ställa frågan en utmärkt måttstock

på meningsskiljaktigheterna mellan högern och centristerna, enligt centristernas egen bedömning. Relationerna mellan dem är fyra till fem, totalt 20% avvikelse. Och vad kommer att hända om erfarenheterna skulle visa att planen inte kommer att förverkligas på fyra år? Skulle det betyda att högern har rätt?

Det infördes ett så kallat extra kvartal mellan det andra och tredje året (oktober, november, december 1930). Femårsplanens tredje år börjar nu officiellt 1 januari 1931, utan att ta hänsyn till detta extra kvartal. Således minskar skillnaden mot högern från 20 till 15%. Vad tjänar dessa ovärdiga knep? ”Prestigen”, men inte socialismen.

De bortfall de tvingas fylla med det extra kvartalet uppstod enligt *Pravda* ”trots frånvaron av objektiva orsaker”. Det är en väldigt trösterik förklaring men den ersätter varken icke fullbordade fabriker eller icke tillverkade varor. Det olyckliga är att subjektiva faktorer som ”inkompetens”, ”avsaknad av initiativ”, etc. bara *i viss mån* styrs av det subjektiva elementet, dvs. den byråkratiska apparaten, medan de utanför dessa gränser förvandlas till objektiva hinder, eftersom de sist och slutligen avgörs av den tekniska och kulturella nivån. Slutligen blir även de ”bortfall” som faktiskt skapas av subjektiva orsaker, t ex det ”allmänna” ledarskapets närsynthet, själva objektiva fakta som begränsar framtida möjligheter. Om opportunismen kännetecknas av en passiv anpassning till objektiva förhållanden (”*tjvostism*”)*, så kännetecknas dess broderliga motsats, äventyrspolitiken, lika mycket av en lättsinnigt föraktfull inställning till objektiva faktorer. Ledmotivet i dagens sovjetiska press är: ”Ingenting är omöjligt för en ryss.”

Artiklarna i *Pravda* (Stalin själv är försiktigt tyst) visar att förutseende, gemensamma erfarenheter, flexibel ekonomisk ledning, i framtiden precis som i det förflutna kommer att ersättas av den ”allmänna” knutpiskan. I en rad fall erkänner *Pravda* att ”genombrottet inte så mycket uppnåddes genom en teknisk omställning av hela produktionsprocessen som av massornas revolutionära kraft” (1 november). Innebörden i detta erkännande står helt klar.

Om det verkligen handlade om att under loppet av de kommande två eller tre åren överträffa de utvecklade kapitalistiska länderna, och på detta sätt säkerställa den socialistiska ekonomins osårbarhet, då skulle en tillfällig kraftsamling, oavsett hur tung den skulle bli för arbetarnas muskler och nerver, vara förståelig och till och med berättigad. Men ovan har vi sett hur tvetydigt, falskt och demagogiskt denna fråga presenteras för arbetarna. Det ständiga spelet med nerverna hotar att orsaka en reaktion bland massorna som är ojämförligt allvarligare än den i slutet av inbördeskriget.

Denna fara är desto mer akut och hotfull därför att problemet att ”hinna ikapp och gå förbi” inte bara kommer att förbli olöst även om vi antar att femårsplanen genomförs fullständigt, utan dessutom att planen inte ens med de mest extrema kraftansträngningar kommer att genomföras på fyra år. Det är ännu allvarligare att ledarskapets äventyrspolitik gör att ett genomförande av planen på fem år blir allt mindre sannolikt. Den idiotiska och blinda envisheten att vidmakthålla planens bokstav i namn av en ”allmän” prestige gör det oundvikligt med en hel rad kriser, som kan bromsa den ekonomiska utvecklingen och utlösa en öppen politisk kris.

Sovjetunionen och världsmarknaden

Således ger det sammanlagda resultatet av de ovanligt omfattande produktionsökningarna inte en

* *Tjvostism* – bokstavligen ”svanspolitik” – öa.

verklig bild av läget, eftersom de inte beskriver de ekonomiskt och politiskt ogynnsamma förhållanden under vilka femårsplanens tredje år inleddes (1 oktober 1930). En mer konkret ekonomisk analys visar att den godtyckliga statistiken över framgångarna döljer en rad djupa motsättningar:

- a) mellan stad och landsbygd (prissaxarna, bristen på livsmedelsprodukter och råvaror, bristen på industrivaror på landsbygden);
- b) mellan tung och lätt industri (att företag inte förses med råvaror och att det är brist på varor);
- c) mellan *tjervonetsens* reala och nominella köpkraft (inflation);
- d) mellan partiet och arbetarklassen;
- e) mellan apparaten och partiet;
- f) inom apparaten.

Men utöver dessa så att säga ”inre” motsättningar finns det en motsättning som enligt saker och tings logik får ännu större betydelse: nämligen motsättningen mellan den sovjetiska ekonomin och den utländska marknaden.

Utgångspunkten för hela planen var den reaktionära utopin om en sluten socialistisk ekonomi som utvecklas harmoniskt på inhemska grunder under skydd av monopolet på utrikeshandeln. Genom att villigt gå sina överordnade till mötes och förena sina skadliga mål med deras fördomar, utformade den statliga planeringskommissionens specialister femårsplanens första utkast inte bara med en avtagande kurva för industriell tillväxt, utan också med en avtagande kurva för utrikeshandeln: de antog att Sovjetunionen under de närmaste tio till femton åren helt skulle sluta importera. Och eftersom samma plan å andra sidan förutsåg allt rikligare skördar, och följaktligen ökande möjligheter till export, förblev en fråga obesvarad: vad ska vi göra med spannmålsöverskottet och de andra överskott som landet kommer att producera? De skulle väl inte slängas i havet? Men redan innan det första utkastet till femårsplan under trycket från oppositionen hade genomgått en grundläggande omarbetning, hade själva utvecklingen redan slagit en rad hål i teorin och praktiken om en isolerad ekonomi. Världsmarknaden utgör enorma, praktiskt taget outtömliga *reserver* för ekonomin i alla länder, inte bara de kapitalistiska utan även de socialistiska. Den sovjetiska industrin tillväxt skapar å ena sidan tekniska och kulturella behov och å den andra nya motsättningar, och den tvingas på så sätt att i allt större utsträckning vända sig till utrikeshandelns reserver. Den på grund av naturförhållandena ojämna utvecklingen av industrins olika branscher skapar samtidigt ett starkt behov att exportera (exempelvis olja och trä) långt innan industrin i sin helhet har börjat tillfredsställa landets grundläggande behov. Således leder återupplivandet av Sovjetunionens ekonomiska liv inte till att landet isoleras ekonomiskt, utan tvärtom till ökade relationer med världsekonomin, och därmed också ett ökat beroende av den. *Karaktären* på detta beroende definieras å ena sidan av den sovjetiska ekonomins specifika vikt inom världsekonomin, men också på ett mer direkt sätt av förhållandet mellan de inhemska produkternas nettokostnad och nettokostnaderna i de utvecklade kapitalistiska länderna.

Sovjetekonomin inträde på världsmarknaden har således inte skett på ett planerat förutseende sätt, med ett långsiktigt perspektiv, utan tvärtom i strid mot alla förväntningar, under trycket av en brutal nödvändighet, när det visade sig att importen av maskiner och nödvändiga råvaror och hjälpmedel utgör den ”flaskhals” som alla industrisektorer tvingas anpassa sina planer efter. Importen kan bara

ökas genom att öka exporten.

Sovjetstaten exporterar eftersom den inte kan låta bli att exportera, och den säljer till priser som idag bestäms av världsekonomin. Därigenom hamnar sovjetekonomin inte bara i allt högre grad under världsmarknadens kontroll, utan dessutom hamnar den – naturligtvis på ett förvrängt och förändrat sätt – under inflytande av de världskapitalistiska konjunktursvängningarna. Långt från att förverkligas i enlighet med förväntningarna, har den globala krisen lett till att exportplanen för åren 1929-1930 har drabbats avsevärt i fråga om finansresultatet. Så löste sig en av de många tvisterna mellan Vänsteroppositionen och centristerna. Redan under kampen för behovet att utarbeta femårsplanen förde vi fram tanken att den bara är det första steget, och att vi efter det på kortast möjliga tid skulle övergå till en plan med åtta- eller tioårsperspektiv för att täcka den genomsnittliga period som behövs för att förnya utrustningen, och på samma gång anpassa oss till världskonjunkturen. Oavsett hur skör stabiliseringen av efterkrigskapitalismen var – sa oppositionens representanter – så skulle den oundvikligen leda till att de handelsindustriella cykler som hade rubbats av kriget skulle återuppstå, och att vi inte kunde bygga våra planer på ett påstått oberoende av världskonjunkturen, utan istället intelligent anpassa oss till den, det vill säga på ett sådant sätt att vi så mycket som möjligt skulle kunna dra fördel av den ekonomiska krisen och förlora så lite som möjligt på den. Det finns ingen anledning att idag erinra om de nationalsocialistiska plattityder som de officiella ledarna, först och främst Stalin och Bucharin, ställde upp mot dessa förutsägelser, som idag håller på att bli verklighet. Ju mindre ekonomins ledare förutsåg den enkla logiken i saker och ting desto mer antar exporten idag en kaotisk karaktär.

Utifrån den sovjetiska utrikeshandelns korta historia, och de svårigheter som den påskyndade men fortfarande otillräckliga exporten stötte på förra året, måste några slutsatser dras, enkla men mycket viktiga för framtiden. Ju större framgångar den sovjetiska ekonomins framtida utveckling blir, desto mer måste de ekonomiska relationerna med utlandet utvidgas. Den omvända satsen är ännu viktigare: bara genom en ännu större utvidgning av export och import kommer ekonomin i rätt tid att kunna övervinna delvisa kriser, minska de delvisa obalanserna, utjämna den dynamiska balansen mellan olika branscher och på så sätt säkerställa en högre utvecklingstakt.

Men det är just här som vi i *slutändan* stöter på de avgörande problemen och svårigheterna. Möjligheten att använda världsmarknadens reserver för att utveckla den socialistiska ekonomin avgörs, som vi har sagt, av förhållandet mellan den inhemska och världens nettokostnader för en vara av en viss, standardiserad kvalitet. Men den byråkratiska kapplöpningen om tillväxttakt har hittills inte bara hindrat oss från att uppnå några framgångar på detta område, utan till och med från att ställa frågan på rätt sätt.

I sin rapport till 16:e kongressen sa Stalin att kvaliteten på vår produktion ”ibland är skandalös” (det är med sådana förklaringar som byråkratin täpper till alla hål). Det är väldigt likt det som sades angående vår ”fruktansvärda” underutveckling. Istället för exakta data serveras vi uttryck som låter mycket starka, men bara döljer verkligheten med feighet: underutveckling – ”fruktansvärd”; kvalitet – ”skandalös”. Men två siffror, två genomsnittliga jämförelsekvoter, skulle ha givit partiet och arbetarklassen en ojämförligt mer värdefull riktlinje än alla de berg av billig journalistisk statistik som vår tids visa män fyller sina tio timmar långa tal med, och även på detta område försöker ersätta kvalitet med kvantitet.

Försäljning av sovjetiska produkter under självkostnadspriset är i viss mån – och i importens

intresse – oundvikligt, och ur den allmänna ekonomins synvinkel helt berättigat. Men bara i viss mån. I framtiden kommer en ökning av exporten att stöta på allt större hinder ju större skillnaderna är mellan de inhemska och de globala nettokostnaderna. Här blir problemet med kvalitativa och kvantitativa jämförelsekvoter mellan inhemska och globala produkter särskilt tydligt och uppenbart nödvändigt. Den sovjetiska ekonomins öde avgörs *ekonomiskt* i utrikeshandelns knutpunkt, precis som det avgörs *politiskt* i den knutpunkt som knyter samman SUKP och Komintern.

* * *

Den kapitalistiska världspresen har framställt den sovjetiska exportens tillväxt som dumpning i syfte att omstörta civilisationens grundvalar, och det är inte förvånande att den snikna ryska emigrantbourgeoisien och dess inhemska ”demokrati” tog upp denna paroll, precis som det inte är förvånande att den egennyttiga ryska emigrantpressen, under sken av satiriska artiklar, publicerar Sovjetunionens nationella försvarshemligheter i Rumäniens, Polens och betydligt större rovdjurs intresse. Det är inte deras illojalitet som är förvånande, utan deras dumhet, som för övrigt inte heller är förvånande: kräv inte för mycket intelligens när det rör den snikna borgarklassen. Genom att framställa sovjetisk ”dumpning” som ett hot mot världsekonomin erkänner liberalerna och demokraterna bara att den sovjetiska industrin har blivit så stark att den befinner sig i en ställning där den kan skaka om världsmarknaden. Tyvärr är det inte fallet.

Det räcker att konstatera att den sovjetiska exportens nuvarande avsevärt ökade volym bara utgör 1½ procent av den globala exporten. Med detta kan man inte att störta kapitalismen trots att den är rutten. Endast uppenbara dårar kan tillskriva den sovjetiska regeringen avsikten att med hjälp av 1½ procents export utlösa en världsrevolution, utan att därför upphöra att vara skurkar.

Det som kallas ett sovjetiskt intrång i världsekonomin är snarare i mycket större utsträckning världsmarknadens intrång i sovjetekonomin. Denna process kommer att utvidgas tills det alltmer blir en ekonomisk duell mellan två system. I ljuset av detta perspektiv ser vi hur barnslig den inskränkta filosofi är, enligt vilken uppbygget av socialismen är säkerställd genom att man besestrar borgarklassen i sitt eget land, varefter förhållandet till världen utanför inskränks till en kamp mot militära interventioner.

Redan när den globala krisen inleddes föreslog oppositionen att man skulle inleda en internationell proletär kampanj för att stärka det ekonomiska samarbetet med Sovjetunionen.⁷ Trots det faktum att krisen och arbetslösheten gör denna kampanj brådskande avvisades den med alla möjliga absurda förevändningar – i själva verket för att initiativet härstammade från oppositionen. Men i samband med de internationella angreppen mot sovjetisk ”dumpning” tvingas Kominterns sektioner ändå genomföra den kampanj som vi tidigare föreslog om ekonomiskt samarbete med Sovjetunionen. Men det är en ynkelig, eklektisk kampanj, utan vare sig tydlig tanke eller perspektiv, en oordnad försvarskampanj istället för en förberedd offensiv. I ljuset av detta exempel ser vi således än en gång, att det bakom de högljudda byråkratiska klagomålen döljer sig samma ”*tjvostism*”, samma oförmåga att ta det politiska initiativet i en enda viktig fråga.

---

7 Den kampanj som oppositionen föreslog förklaras i detalj i Trotskijs ”World Unemployment and the Five-Year Plan”, 14 mars 1930 (*Writings 1930*, s 123-130).

Slutsatser

- 1) Att öppet erkänna att genomförandet av femårsplanen på fyra år var en felaktig åtgärd.
- 2) Att erfarenheterna från de första två åren och det extra kvartalet måste bli ämne för studier och en fri och omfattande diskussion i partiet.
- 3) Diskussionens kriterier:
  - a) den optimala takten (den mest rimliga), det vill säga en takt som inte bara säkerställer en tillämpning av den nuvarande ordningen, utan också en dynamisk balans med snabb tillväxt under de kommande åren;
  - b) systematiska löneförhöjningar;
  - c) minskning av prisskillnaderna mellan industri- och jordbruksvaror, det vill säga ett stärkande av alliansen med bönderna.
- 4) Under inga omständigheter ska kollektivjordbruk likställas med socialism. Att noga följa den oundvikliga uppskiktningen inom kollektivjordbruken, liksom mellan olika kollektivjordbruk.
- 5) Öppet och inom ramen för planen resa frågan om att stabilisera valutasystemet, annars kan farorna med den panik som en byråkratisk deflation skapar bli lika hotfulla som inflationen.
- 6) Utrikeshandelns problem måste ställas i perspektivet av de ökande förbindelserna med världsekonomin, som en central fråga.
- 7) Utarbeta ett system av jämförelsevoter mellan Sovjetunionens produktion och produktionen i de utvecklade kapitalistiska länderna, inte bara som vägledning för exportens och importens praktiska behov, utan också som det enda kriteriet i frågan om att ”hinna ikapp och gå förbi”.
- 8) Sluta låta sig styras av hänsyn till byråkratisk prestige inom ekonomin. Inte försköna verkligheten, inte hålla tyst om sanningen, inte luras. Inte kalla den nuvarande sovjetiska övergångs-ekonomin för socialism – dess nivå ligger oändligt mycket närmare den tsaristiskt borgerliga ekonomin än den utvecklade kapitalismen.
- 9) Överge det felaktiga nationella och internationella framtidsperspektiv som oundvikligen följer av teorin om socialism i ett land.
- 10) En gång för alla överge den praktiskt taget ödesdigra, och för ett revolutionärt parti förnedrande och djupt idiotiska katolska dogmen om ”allmän” ofelbarhet.
- 11) Återuppliva partiet genom att bryta apparatens byråkratiska diktatur.
- 12) Fördöma stalinismen. Återvända till Marx’ teori och Lenins revolutionära metoder.

Lästips:

Trotskij: [Problemen under Sovjetunionens utveckling](#), Förslag till teser för Vänsteroppositionen om den ryska frågan. Tar upp flera av frågorna som diskuteras ovan.